

معرفی کتاب

دکتر محمدرضا فخرروحانی^۱

موسوعة المقاتل الحسينية، ۳ جلد، كربلا:

انتشارات حرم مطهر حسینی، ۱۴۴۱ ق / ۲۰۱۹ م.

تاریخ‌نگاری واقعه کربلا پایانی ندارد. هرچه در زمان و مکان بیشتر جست‌وجو کنیم، پررنگ و جلا تراز واقعه عاشورا در حافظه تاریخی و ذاکره فرهنگی مسلمانان یافت نمی‌شود.

اقدام بزرگ مؤسسه وارث الانبیاء در عراق در شهرهای مقدس کربلا و نجف و در ایران در شهر مذهبی قم برای انتشار کتاب‌های سودمند در

زمینه واقعه کربلا بسیار ستودنی است. ای کاش دفتر همین مؤسسه در قم، ترجمه‌های فارسی این کتاب‌ها را نیز در اختیار فارسی‌زبانان می‌گذاشت تا نا آشنا بودن با زبان عربی مانع استفاده آنان از این منابع نمی‌شد.

کتاب مورد بررسی که در سه جلد به سامان رسیده است، حاصل کار چندین ساله گروه‌های پژوهشی متعددی در کشورهای عراق، ایران، مصر، سوریه، لبنان، عربستان، ترکیه، یمن، هندوستان، پاکستان، افغانستان، اسپانیا، آلمان، ژاپن و ایرلند است. درباره کتابخانه‌هایی که منابع آنان مورد بررسی قرار گرفته‌اند، فقط ده کتابخانه مهم در عراق و

۱. استادیار دانشگاه قم (Abumahdi1061@gmail.com)

۲۷ کتابخانه در ایران نام برده شده‌اند. این مجموعه سه جلدی، بازه زمانی مفصلی - از قرن اول تا قرن ۱۴ هجری قمری - را پوشش می‌دهد.

در آغاز جلد اول، فهرستی از ۲۳۴ مقتلی که مورد استفاده قرار گرفته شده‌اند آمده است. سپس نام ۲۵ مقتلی که متون آنها یافت نشده، اما در دیگر منابع به آنها اشاره شده، آمده است. پس از آن، کلیاتی درباره اصول مقتل نگاری گفته می‌شود. جلد اول دارای مقاتل حسینی از نویسندگان زیر است:

اصیغ بن نباته کوفی (م. بعد از ۱۰۱ق)، جابر بن یزید جعفی (م. ۱۲۸ق)، عمار دهنی کوفی (م. ۱۳۲ق)، فضیل بن زبیر اسدی کوفی (م. بین ۱۲۲ - ۱۴۸ق)، ابی مخنف ازدی کوفی (م. ۱۵۷ق)، هشام بن محمد کلبی کوفی (م. ۲۰۴ق) و نصر بن مزاحم منقری کوفی (م. ۲۱۲ق).

در پایان جلد اول، گاه شماری دقیق از حرکت حضرت امام حسین علیه السلام از مکه مکرّمه تا کربلا بر حسب زمان، مکان، مسافت طی شده و اهم رویدادها داده شده است.

جلد دوم شامل مقاتلی از فضیل بن زبیر بن عمر بن درهم کوفی (م. ۲۰۳ق)، محمد بن سعد واقدی (م. ۲۳۰ق)، مصعب بن عبد الله زبیری (م. ۲۳۶ق)، خلیفه بن خیاط (م. ۲۴۰ق)، عبد الله بن مسلم بن قتیبه دینوری (م. ۲۷۶ق)، احمد بن یحیی بلاذری بغدادی (م. ۲۷۹ق)، احمد بن داود دینوری (م. ۲۸۲ق)، احمد بن یعقوب (م. ۲۸۴ق) و ابن ابی عاصم شیبانی (م. ۲۸۷ق) است.

جلد سوم، در بردارنده مقاتل حسینی به قلم این نویسندگان است: ابو جعفر محمد بن جریر طبری (م. ۳۱۰ق)، ابن اعثم کوفی (م. ۳۱۴ق)، عبد الله بن محمد مرزبان (م. ۳۱۷ق) و ابراهیم بن محمد بیهقی (م. ۳۲۰ق).

امکان وجود سایر مقاتل را نباید ندیده گرفت. در کنار مقاتلی که به زبان عربی بوده و بازسازی شده‌اند، مقاتلی نیز یافت می‌شوند که به زبان‌های غیر عربی، مانند سریانی و یا حتی شاید به زبان‌هایی مانند مندایی (زبان خاص صابئین که در مناطق جنوبی ایران و عراق زندگی می‌کنند) هم بودند که در گستره سرزمین‌های اسلامی آن دوره رواج داشته و به احتمال قوی گزارش واقعه کربلا را مسیحیان مرتبط با دربارهای حکومتی آن دوره

نوشته‌اند. همچنین، این احتمال وجود دارد که موالیانی که غالباً ایرانی الاصل بودند، گزارش‌هایی از واقعه کربلا را دست‌کم در حد دریافت خودشان نقل کرده بوده باشند. مجموع این مقاتل، خواه به عربی و خواه به زبان‌های دیگر و نیز مقاتلی که نوشته مسلمانان و نیز غیرمسلمانان است، می‌توانند به عنوان منبع بزرگ‌تر مقاتل برای بررسی‌های اجتماعی، فرهنگی، زبانی، ادبی و شعاعی پدیدهٔ مقتل، مورد مطالعه و بررسی قرار گیرند.

